

**Лис пустелі.
Генерал-фельдмаршал Ервін
Роммель**

Професійний німецький журналіст, військовий кореспондент у діючій армії з 1941 до 1945 року, Лутц Кох у далекому 1949 році здійснив одну з найперших спроб осмислення того, що відбувалося зі світом і Німеччиною на рубежі 30-х і 40-х років. «Лис пустелі» — це не просто черговий бестселер про Другу Світову війну.

Цей твір належить до рідкісного за нинішніх часів жанру публіцистичної прози: кожне слово сповнене найглибшого сенсу; кожен розділ має свою тональність — від довірливо-розповідної до реквіємо-філософської, від гротескно-саркастичної до героїко-патетичної, — свій карбований ритм і характерний тембр, що й являє собою завершене художнє ціле.

Цей твір — гарний подарунок професійним історикам і тим, для кого небайдужі минуле, сьогодення і майбутнє світової цивілізації.

ЛИС ПУСТЕЛІ

ГЕНЕРАЛ-ФЕЛЬДМАРШАЛ

ЕРВІН РОММЕЛЬ

ЛУТЦ КОХ

Видавництво
«К Н Т»
Київ - 2024

УДК 94(100)''1941/45''
К 75

Переклад з німецької — *Григорій Культенко*

Кох Лутц

К 75 Лис пустелі. Генерал-фельдмаршал Ервін Роммель / Лутц Кох. — Київ: Вид. «КНТ», 2024. — 396 с.

ISBN 978-611-01-3041-7

Професійний німецький журналіст, військовий кореспондент у діючій армії з 1941 до 1945 року, Лутц Кох у далекому 1949 році здійснив одну з найперших спроб осмислення того, що відбувалося зі світом і Німеччиною на рубежі 30-х і 40-х років. «Лис пустелі» — це не просто черговий бестселер про Другу Світову війну.

Цей твір належить до рідкісного за нинішніх часів жанру публіцистичної прози: кожне слово сповнене найглибшого сенсу; кожен розділ має свою тональність — від довірливо-розповідної до реквіємо-філософської, від гротескно-саркастичної до героїко-патетичної, — свій карбований ритм і характерний тембр, що й являє собою завершене художнє ціле.

Цей твір — гарний подарунок професійним історикам і тим, для кого небайдужі минуле, сьогодення і майбутнє світової цивілізації.

ISBN 978-611-01-3041-7

© Видавництво «КНТ», 2024.

Від автора

Якщо ви збираєтеся насолодитися черговими дифірамами на честь увінчаного славою полководця «Третього рейху», генерал-фельдмаршала Ервіна Роммеля, можете одразу ж відкласти цю книжку вбік. Вона не може становити жодного інтересу і для тих, хто мріє про ремілітаризацію німецького духу.

Під час роботи над цією книжкою автор і видавництво ставили перед собою принципово інші завдання: по-перше, вичерпно висвітлити таємниче підґрунття і загадкові обставини вимушеного самогубства Роммеля, які досі не відомі широким колам німецької громадськості. Ми вважаємо своїм громадянським обов'язком заявити, що маємо справу з нітрохи не прикритим політичним убивством.

По-друге, ми хотіли поглянути на світ і на війну очима солдата, який пройшов складний шлях від щирого прихильника ідей націонал-соціалізму (який, тим не менш, не лише не носив золотого нацистського значка, а й ніколи не був членом

НСДАП!) до опонента і переконаного противника Адольфа Гітлера. По-військовому прямий і рішучий Роммель називав фюрера «нещастям німецького народу».

По-третє, для нас стало найважливішим завданням повернення доброго імені людині, яка вистраждала право на просвітлення, каяття й очищення. На нелегкому шляху духовного оновлення німецької нації життєвий подвиг генерал-фельдмаршала Роммеля має стати нашим моральним орієнтиром. Доля маршала символізує трагедію багатомільйонної нації, у ній як у дзеркалі відбилася доля кількох поколінь німців.

Розмірковуючи про важку долю свого героя і всього німецького народу, Томас Манн написав у своєму романі «Доктор Фаустус» проникливі слова:

– ...Благоговійний трепет і священний захват охоплюють мене щоразу, коли я розмірковую про трагічні долі великого німецького народу. З усією пристрасністю бунтівного німецького духу він прямує до висот людського буття, щоб у сліпому завзятті скинути себе в безодню відчаю і хаосу. Вірю в нього і знаю – він знайде в собі достатньо сил, щоб зректися кривавого минулого, відкинути несправжніх кумирів, і вкотре вийде на шлях духовного відродження і піднесення...

...Так, ми птахи іншого польоту – ми непередбачуваний народ із загадковою німецькою душею. Ми поклоняємося року і підемо за своєю долею хоч у безодні пекла...

Осмилення останніх місяців життя і трагічної долі патріота Німеччини, його героїчних зусиль повалити владу Гітлера і визволити німецький народ з мороку і хаосу «Третього рейху», допоможе нашій країні знайти свій шлях у нове світле майбутнє. Він віддав найдорожче за щастя свого народу – життя!

Роммеля обдурили, як мільйони його співвітчизників і багато мільйонів людей в усьому світі, які повірили демагогічним запевненням і обіцянкам «фюрера всього німецького народу». Йому вдалося вирватися з чіпких обіймів брехні, подолати обставини і повстати проти тирана, але криваві кати Гітлера обірвали його життя...

Ми думаємо про майбутнє, тому хочемо знати правду про минуле...

«СПРАВА РОММЕЛЯ»

Чи був Роммель «партійним генералом» або змовником і революціонером? Які таємниці зберігала загадкова душа «військового генія» і «найбільшого полководця всіх часів»? Що привело його до лав офіцерської опозиції – розуміння від самого початку спірної, а пізніше відверто злочинної зовнішньої і внутрішньої політики диктатора чи тиск обставин? Який стосунок мав генерал-фельдмаршал до подій 20 липня 1944 року? Якщо Роммель справді входив до групи Віцлебена, Бека, Штауффенберга, Герделера і Лейшнера, як він уявляв собі післявоєнне майбутнє Німеччини? Про що мріяв маршал – про необхідний перепочинок для «нового кидка на Схід» і сепаратний мир на Заході чи про запобігання національній катастрофі та корінні демократичні перетворення в країні?

У суспільстві не слабшає інтерес до недавнього минулого, і за останні кілька років безліч людей ставили мені чимало таких і подібних до них запитань. Беручи безпосередню участь у підготовці цього видання, я ставив перед собою завдання за-

повнити «білі плями» в біографії Роммеля і віддати належне пам'яті патріота Німеччини. «Справа генерал-фельдмаршала Роммеля» дає нам змогу побачити приховані від стороннього погляду процеси, що відбувалися в надрах націонал-соціалістичної диктатури, та «гідно» оцінити той негативний вплив, який чинив Адольф Гітлер на німецькі збройні сили протягом шести років війни.

У засобах масової інформації все частіше порушують питання про горезвісну «провину генералів». У рамках цього літературного дослідження я спробую дати відповідь на це та багато інших питань. Масштабна постать маршала Роммеля, що стоїть у центрі розповіді, – єдиного з усіх німецьких полководців останньої війни, хто пройшов тернистий шлях морального пошуку й громадянського становлення, – дає змогу всебічно висвітлити й таку найважливішу проблему, як «Гітлер і його генерали».

Отже, завісу піднято! Демонічний фіюрер кинув народи Німеччини, Європи і всього світу в хаос війни... Поруч із Роммелем постають неординарні постаті й інших німецьких фельдмаршалів: Моделя, Клюге, Рундшtedта, Кессельрінга і Кейтеля – і кожен із них зіграв свою роль у долі «лиса пустелі». Генералітет представлений іменами Фріча, Бека, Гальдера, Гудеріана, Цайцлера і Йодля, але всі вони тільки статисти, що час від часу з'являються в мізансценах кривавої драми, головну роль у якій відіграє Ервін Роммель...!

Мені довелося стати учасником багатьох подій минулої війни, тому книжка багато в чому ґрунтується на пережитому та інформації, отриманій із джерел, що заслуговують на довіру. З різних причин досі обмежений доступ до багатьох архівів останнього десятиліття, деякі документи безповорот-

но втрачено, а інші продовжують чекати на допитливого дослідника. У своєму творчому пошуку я керувався виключно інтересами істини і використовував різні джерела інформації: від мемуарів союзницьких воєначальників до стенограм телефонних розмов, імперських архівів і протоколів Комісії з воєнних злочинів. Усі доступні публікації, висловлювання очевидців та учасників подій були неодноразово перевірені та перевірені ще раз. Водночас я повністю усвідомлюю, що особистість фельдмаршала Роммеля засяяла б новими несподіваними гранями, якби під час роботи над книжкою мені вдалося розшукати ще більше архівних документів і свідчень очевидців тих драматичних подій.

Відзначені шекспірівським пафосом трагедійності життя і доля маршала Роммеля нерозривно пов'язані з грандіозною драмою всього німецького народу. Я хочу сказати про те незнищенне почуття національної провини, яку в усі часи найпарадоксальнішим чином завжди поділяють і кати, і їхні жертви. У тому сенсі, в якому написав про це у своєму прекрасному сонеті «Провина» Альбрехт Гаусхофер:

Так, я винен, але не так, як ви...

Мені потрібно було раніше починати

Безчестя безчестям називати.

Я засудив себе і не боюся поголоски.

Я в лахмітті, з повинною головою...

Я спробував совість обдурити.

Лише покаяння мені може честь повернути.^[1]

Щоб здобути остаточну перемогу над нацизмом і нацистською ідеологією, абсолютно недостатньо чергових фраз і поверхневих суджень. Гасла і заклики не замінять серйозного вивчення причин приходу Гітлера до влади, методів утримання влади, розв'язаного в країні терору (улюблений вислів диктатора – «не боятися наслідків»), стратегії і тактики найкривавішої війни в історії людства. Німеччина, Європа і весь світ заплатили надто велику ціну за свою «прекраснодушність» у 30-ті роки. Не випадково фашизм і націонал-соціалізм позначили своєю диявольською печаткою всю першу половину ХХ століття – і тут не обійтися без серйозного аналізу соціально-економічних, релігійно-філософських, геополітичних і всіх інших передумов появи «коричневої чуми».

Диктаторські режими Європи підтримали стремено, посадили в сідло і відправили в скажений галоп апокаліпсичних вершників фюрера. Вогняним смерчем пронеслися вони через три континенти, сіючи смерть, руйнування і страх. Знадобилися об'єднані зусилля всього цивілізованого світу, щоб вибити їх із сідла і скинути в безодню небуття...

Роммель протиставив себе порочності диктатора і його системи. Увінчаний славою, оточений загальною любов'ю і почестями, він завжди був для німців «народним маршалом». Навіть його противники, з якими він сходився на полі бою, ставилися до нього з повагою і високо оцінювали його полководницьку майстерність і професіоналізм. Німеччині й усьому світові надається рідкісна можливість у дещо несподіваному ракурсі поглянути на масштабну постать полководця і відкрити для себе абсолютно нову людину, з надзвичайно розвиненим почуттям громадянської відповідальності, полум'яного патріота Німеччини. Шлях духовного становлення особистості та трагічна доля солдата – це

німий докір тим, хто досі не готовий позбутися у своїй душі важкої спадщини минулого.

Ще в юності Роммель обрав для себе кар'єру професійного військового і як особистість відбувся саме в армії. У мирний час він займався військовою підготовкою та патріотичним вихованням підростаючого покоління, а в роки війни виконував свій професійний солдатський обов'язок на фронтах двох континентів. Рутинна казарми і фронтові будні довгий час були основним змістом його життя. У лавах збройних сил він став на тернистий Шлях розкріпачення свідомості, переосмислення минулого і сходження до висот людського духу. Подорожнього, що йде цим довгим і важким Шляхом, чекає тягар втрат, біль втрат і гіркота розчарувань. Роммель був не першим, хто оступався, падав і відступав на два кроки назад після боязкого руху вперед! Але без сумніву, він був єдиним представником вищого військового керівництва «Третього рейху», який зятято і безкомпромісно боровся за цілісність «свого» внутрішнього світу.

Тільки «вискочки від військової історії», які не мають ані найменшого уявлення про реалії фронтового життя головнокомандувача групи армій, могли звинувачувати його у використанні найагресивніших і найбоездатніших дивізій Ваффен СС під командуванням Зеппа Дітріха на європейському театрі бойових дій під час відбиття союзницької операції вторгнення. Малокомпетентні політики дорікали йому в нерішучості та непослідовності, забуваючи про обмежені можливості армійського «змовника». Навіть його друзі, які сьогодні оприлюднюють конфіденційні розмови у вузькому колі, не розуміють, що і перед ними він був змушений поставати в масці «вірнопідданого генерал-фельдмаршала вермахту». Не слід забувати й про те, що Роммель був живою людиною, а не

ходячою чеснотою, тож у суперечці між усталеними казарменними звичками та набутою внутрішньою свободою «дух» не завжди перемагав «плоть»!

Опоненти звинувачують його в тому, що «все було зроблено занадто пізно». На перший погляд, ці безапеляційні слова, вимовлені на спорожнілій сцені безлюдного залу для глядачів, можуть здатися сміливими й ефектними. Особисто я вважаю таку постановку питання умоглядною і марною. Не нам, його сучасникам, судити його – нехай це зроблять наші нащадки!

Власне кажучи, це питання втратило свою актуальність і перейшло в розряд суто «академічних» ще від часів конференції в Касабланці, коли союзники оприлюднили свої недвозначні вимоги до урядів «Осі» щодо «повної і беззастережної капітуляції». Розтанула остання, примарна надія внутрішньонімецької опозиції на політичну підтримку ззовні, бо жоден народ, жоден державний діяч, а тим більше офіцер, не погодяться капітулювати беззастережно.

Постать Ервіна Роммеля цікава для нас тим, що від самого початку він не належав до числа таких концептуальних опонентів націонал-соціалізму, як Бек, Віцлебен, члени групи Крейсау, посол Хассель або навіть Рек-Малечевен... Із Савла він став Павлом!^[2] Багатомільйонна нація прокинулася від гіпнотичного сну і жажнулася, озирнувшись на своє недавнє минуле. Слова каяття і зречення від помилкових ідеалів було виголошено...

Особистість одного з видатних полководців Німеччини продовжує викликати пильну увагу військових істориків. Останнім часом за кордоном з'явилося кілька монографій, присвячених німецькому фельдмаршалу. Образ Роммеля має

величезне виховне значення: він довів німцям, що духовне очищення не тільки можливе, а й є необхідністю.

У його лексиконі не було слова «неможливо»! Він довів це ще під час 1-ї світової війни, коли воював в Альпійському батальйоні. Медаль «За заслуги», кавалером якої став лейтенант Роммель, командування вручало тільки кращим із кращих. Його талант робити з неможливого можливе, а поразку перетворювати на перемогу повною мірою проявив себе під час африканської кампанії. У своїй книжці «Піхота наступає», яка була перекладена багатьма європейськими мовами і зробила його ім'я відомим у військових колах, Роммель сформулював своє професійне і життєве кредо – ніколи не капітулювати! Його завзятість і наполегливість у досягненні мети завжди були незрозумілі обережним, завбачливим і готовим до «розумного компромісу» людям. Горда і незалежна людина, він не слідував просто у фарватері своєї долі, він піднімався над обставинами і сам ставав своєю долею! Істина не була для нього чимось, дарованим згори або благопридбаним у мить осяяння, істинним було те, що народжувалося в муках, залишаючи рани, які боляче болять і кровоточать. Тільки рідні та близькі могли здогадатися про моральні пошуки фельдмаршала, але й вони бачили тільки саму вершину айсберга. Роммель болісно боровся із самим собою, але зовні залишався бездоганим у рамках своєї традиційної «генеральської» поведінки. Навіть для його соратників залишалася невидимою ця люта внутрішня боротьба, не кажучи вже про тих, з ким орбіта його життя перетиналася випадково.

На моєму робочому столі лежать дві фотографії з архівів військової хроніки. Неупереджений «літописець» зобразив на одній із них Роммеля «зразка 1942 року» – це оптимізм, цілеспрямованість, атака! Я бачу людину, для якої не існує

слова «неможливо». Наступний знімок зроблено два роки по тому, в 1944 – і переді мною зовсім інша людина: постаріла, змарніла, з глибокими зморшками в куточках очей, але, як і раніше, вона не відступає і не здається!

Свій відбиток на обличчя, що змінилося, наклав тягар збільшеної відповідальності – за два роки командир дивізії Роммель виріс до командувача групою армій. Але більшою мірою його перетворили сповнені тяжких роздумів безсонні ночі, хворобливе переосмислення свого життя, що підточує здоров'я і сили. З фотографії на мене дивиться навчений життям чоловік. Такий трохи іронічний і просвітлений погляд буває у людей, які багато побачили і випробували на своєму віку, а крижаний проблиск жорсткості та рішучості не має нічого спільного з безжальністю й упертістю солдафона, якому немає ні найменшого діла ні до потреб солдатів, ні до бід свого власного народу. Дивлячись на фотографію 1942 року, розумієш, за що його любили у військах і чому солдати були готові йти за ним у саме пекло. Обличчя на знімку 1944 року навіть думку про мудрого старшого брата, який пізнав увесь біль, смуток і розчарування цього світу і готовий поділитися з тобою своїм знанням... За кілька місяців до кривавої розв'язки Роммель остаточно змінився, і дуже багато хто з тих, хто був поруч із ним протягом останніх трьох років, смиренно благав Бога, щоб він дарував правий шлях цій людині та її багатостраждальному народу.

Поруч із Роммелем я провів три фронтові роки, спочатку в Африці, а потім у Європі. Після закінчення війни я пропрацював ще три роки, збираючи матеріал про видатного полководця. Шість років вивчення «проблеми Роммеля» дають мені змогу стверджувати, що я досить добре впізнав цю людину і спонукальні мотиви її дій. Поворотним пунктом

його життя стала Нормандія: Роммель задихався від нестачі часу – у тугий клубок сплелися спроби втримати фронт, що тріщав по швах, інстинктивне на рівні рефлексів неприйняття диктатора, антиурядові настрої і протидія арміям вторгнення.

Остаточне розчарування у військовому і політичному керівництві країни відбулося в Герлінгені, де він проходив курс лікування після отриманого поранення. Під час розмов із дружиною, розмов із найближчими друзями, роздумів під час тривалих прогулянок у лісах навколо Герлінгена він дедалі виразніше розумів, на що перетворили Німеччину Гітлер і його поплічники. Пам'ятаючи про долю учасників подій «20 липня», він не чекав пощади і для себе. «Занадто пізно» – ці слова вогняними літерами були написані на його долі. Тут не було його дивізій, які він міг би висунути проти ненависного диктатора. Обіцяне Гітлером нове призначення виявилось черговою лицемірною брехнею, і слабкий вогник надії, що з'явився, згас, а слідом за ним згасло і життя фельдмаршала.

Які ж уроки маємо винести ми, сучасники Ервіна Роммеля, які залишилися в живих? Ніколи не можна приймати бажане за дійсність і задовольнятися тим, що лежить на поверхні, тому тільки тому, хто невпинно «шукає», дано проникнути в саму суть явищ. Не можна укладати угоду з совістю, щоб не перетворювати життя на нескінченну низку невиконаних зобов'язань і незроблених справ. Тільки загальна участь у державній політиці може перешкодити приходу до влади нечистоплотних людей. Ми повинні раз і назавжди покласти край расовій ненависті, диктатурі, насильству, переслідуванню інакомислячих...

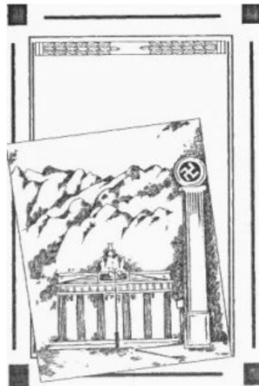
У рамках оновленої Європи і встановлення нового, справедливого світового порядку найважливішими законами мають стати гуманізм і терпимість.

Перш ніж почати трагічну розповідь про життя і долю генерал-фельдмаршала Ервіна Роммеля, я вважаю за свій обов'язок висловити своє ставлення до описуваних подій і позначити пріоритетні теми літературної праці.

Квекборні Білефельд, березень 1949 року

Лутц Кох

Розділ 1. СОЛДАТ ВІТЧИЗНИ

Зміст

Від автора	3
Розділ 1. СОЛДАТ ВІТЧИЗНИ	15
Розділ 2. ПЕРЕМОГА І ПОРАЗКА В ПУСТЕЛІ	27
Розділ 3. НЕЗДІЙСНЕННІ НАДІЇ	70
Розділ 4. ХАРИЗМА	87
Розділ 5. ЛИЦЕМ ДО ЛИЦЯ	98
Розділ 6. УСМІШКА СФІНКСА	108
Розділ 7. НА МЕЖІ ВЕЛИКИХ ЗМІН	128
Розділ 8. «СТАЛІНГРАД» У ПУСТЕЛІ	142
Розділ 9. ЗМОВА ФЕЛЬДМАРШАЛІВ	168
Розділ 10. ЖЕРЕБ КИНУТИЙ	195
Розділ 11. ЗЛОВІСНА ОЗНАКА	217
Розділ 12. В ОЧІКУВАННІ ВТОРГНЕННЯ	228
Розділ 13. БУРЯ У ПРОЛИВІ	248
Розділ 14. ВЕЛИКА ГРА	276
Розділ 15. ФАТАЛЬНІ ПОСТРІЛИ	287
Розділ 16. ДОЛЯ КАЖЕ «НІ»	293
Розділ 17. ЧЕК НА ЧВЕРТЬ МІЛЬЙОНА РЕЙХСМАРОК	312
Розділ 18. ОШУКАНИЙ ОБМАНЩИК	318
Розділ 19. МАРШАЛ І АНГЕЛ СМЕРТІ	331
Додаток	363
Література	388
Примітки	389

ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

Лутц КОХ

Л И С
ПУСТЕЛІ

ГЕНЕРАЛ-ФЕЛЬДМАРШАЛ
ЕРВІН РОММЕЛЬ

Переклад з німецької — *Григорій Культенко*

Підписано до друку 25.01.2024 р. Формат 60x84 1/16.
Друк цифровий. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 24,75. Тираж 300 прим.

ТОВ «КНТ»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 581 від 03.08.2001 р.

Книги, які можуть вас зацікавити

Піхота наступає. Події та досвід. Спогади про участь у боях 1914-1918 роках у Франції, Румунії та Італії

Зимова війна 1939-1940 рр.

Бойові операції в Північній Африці та на Західному фронті в Європі. 1940-1944

Про тактику. Теорія перемоги в бою

Військові операції: оперативне мистецтво та військові дисципліни

Як перемогти на полі бою. 25 ключових тактик усіх часів. З 28 планами ведення бою

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт →](#)